

Sygn. akt II CSK 19/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 listopada 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Antoni Górski

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa "D." Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością
w G.

przeciwko Skarbowi Państwa - Dyrektorowi Izby Celnej w R.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 24 listopada 2016 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

oraz skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 2 września 2015 r., sygn. akt I ACa .../15,

1) uchyla zaskarżony wyrok w punkcie I podpunkt 1. w części oddalającej powództwo o odsetki ustawowe od kwoty 2.760.000 zł (dwa miliony siedemset sześćdziesiąt tysięcy) za okres od 3 września 1997 r. do 22 grudnia 2006 r., a także w zakresie rozstrzygającym o kosztach postępowania (punkt I podpunkty 2 i 3 oraz punkt IV) i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi

**Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego;**

**2) oddala skargę kasacyjną powódki w pozostałej części oraz
skargę kasacyjną pozwanego w całości.**

UZASADNIENIE

Sąd pierwszej instancji uwzględnił w części powództwo o zapłatę odszkodowania skierowane przeciwko Skarbowi Państwa, z tytułu szkody wyrządzonej powódce w następstwie bezprawnego przeprowadzenia postępowania egzekucyjnego w administracji. Sąd Okręgowy zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 5.977.360 zł z ustawowymi odsetkami: od kwoty 2.760.000 zł od dnia 3 września 1997 r. do dnia zapłaty, a od kwoty 3.217.360 zł od dnia 23 grudnia 2006 r. do dnia zapłaty. W pozostałej części powództwo oddalił.

Sąd ten uznał, że funkcjonariusze pozwanego wyrządzili powódce szkodę w następstwie sprzedaży egzekucyjnej maszyn należących do powódki, a nie do dłużnika egzekwowanego, którym powódka nie była. Uwzględniając datę wyrządzenia rzeczywistej szkody w chwili sprzedaży maszyn powódki w dniu 3 września 1997 r., Sąd I instancji uwzględnił powództwo na podstawie art. 417 k.c., zasądzając odsetki od tej daty. Pozostałą część odszkodowania, będącego naprawieniem szkody w postaci utraconych korzyści, Sąd ten zasądził z odsetkami od daty doręczenia odpisu pozwu, tj. od dnia 23 grudnia 2006 r.

W następstwie rozpoznania apelacji obu stron, Sąd Apelacyjny uwzględnił w części apelację pozwanego Skarbu Państwa, a apelację powódki oddalił w całości.

Sąd odwoławczy orzekł wyrokiem reformatoryjnym, w którego punkcie I.1.) zasądził od pozwanego kwotę 5.977.360 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 23 grudnia 2006 r., oddalając powództwo o odsetki ustawowe za okres od dnia 3 września 1997 r. do dnia 22 grudnia 2006 r.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu I instancji, że źródłem powstania szkody powódki było nie samo wydanie tytułu egzekucyjnego, ale sposób przeprowadzenia egzekucji niezgodnie z ówczesnymi przepisami przez sprzedaż w dniu 3 września 1997 r. maszyn, bez uprzedniego zweryfikowania czy ich właścicielem jest dłużnik egzekwowany.

W konsekwencji Sąd odwoławczy uznał, że podstawą odpowiedzialności pozwanego jest art. 417 k.c., wskazując na czym polegała wina funkcjonariuszy pozwanego, związek przyczynowo-skutkowy, szkoda powódki oraz przestępczy charakter działania funkcjonariuszy pozwanego (s. 29-30 uzasadnienia zaskarżonego wyroku), którzy zostaliby pociągnięci do odpowiedzialności na podstawie art. 231 § 1 k.k., gdyby nie nastąpiło przedawnienie karalności ich czynu.

Sąd drugiej instancji podzielił argumentację Sądu Okręgowego, że w chwili złożenia pozwu roszczenie powódki nie uległo jeszcze przedawnieniu, ponieważ z mocy art. 442 § 2 k.c. roszczenie wynikłe z występku przedawniało się z upływem 10-ciu lat od popełnienia przestępstwa. Tymczasem sprzedaż maszyn powódki nastąpiła 3 września 1997 r., a jej pozew wpłynął 23 marca 2006 r., a więc zarzut przedawnienia okazał się niezasadny.

Zarazem Sąd Apelacyjny uznał, że kwota należnego powódce odszkodowania z tytułu utraconych maszyn nie może obejmować wartości podatku VAT, ponieważ otrzymanie odszkodowania nie jest czynnością podlegającą opodatkowaniu, a Sąd szacuje szkodę, a nie cenę sprzedaży maszyn, ustalając wysokość odszkodowania.

Uzasadniając orzeczenie o zasądzeniu odsetek od daty doręczenia odpisu pozwu, Sąd Apelacyjny stwierdził, że roszczenie o zapłatę odszkodowania staje się wymagalne po wezwaniu do spełnienia tego świadczenia, co oznacza, że należały się one od daty doręczenia odpisu pozwu, a pozwany po raz pierwszy został wezwany do zapłaty w dniu 22 grudnia 2006 r. Na marginesie Sąd odwoławczy przypomniał, że szkoda powódki z tytułu utraty maszyn była wyceniona na dzień wyrządzenia szkody.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżyły obie strony sporu.

Powódka zaskarżyła wyrok w części oddalającej jej powództwo o odsetki ustawowe za wcześniejszy okres (pkt I.1) in fine), w pkt II oddalającym jej apelację oraz w pkt I.2) i w pkt IV w przedmiocie kosztów postępowania.

Skarżąca podniosła zarzuty mieszczące się w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej. Zarzuciła błędną wykładnię art. 455 k.c. w zw. z art. 417 k.c., błędne niezastosowanie art. 361 § 2 k.c. przez nieobjęcie odszkodowaniem podatku VAT

i odsetek ustawowych od daty wyrządzenia szkody, błędną wykładnię art. 361 § 2 k.c. w zw. z art. 417 i 363 § 2 k.c. przez zasądzenie odsetek od daty doręczenia pozwu zamiast od daty przyjętej za właściwą do wyceny wysokości szkody, błędne zastosowanie art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 455 k.c., zamiast zastosowania art. 363 § 2 k.c. i potraktowania odsetek jako zwaloryzowanego odszkodowania.

Wreszcie zarzuty błędnej wykładni art. 361 § 2 k.c. i wymienionych przepisów ustawy z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług uzasadniono kwestionowanym uznaniem Sądu, że wysokość odszkodowania za szkodę powstałą w następstwie zaboru używanych maszyn nie powinna obejmować podatku VAT.

Wnioski powódki zmierzają do wydania wyroku reformatoryjnego zasądzającego odsetki za okres od daty wyrządzenia szkody oraz zasądzenia dalszego odszkodowania w wysokości kwoty 634.800 zł.

Z kolei pozwany Skarb Państwa zaskarżył wyrok w części, tj. w punkcie I.1) zasądzającym kwotę 5.977.360 zł z ustawowymi odsetkami oraz w pkt III oddalającym w części apelację pozwanego.

Pozwany oparł skargę kasacyjną na zarzutach mieszczących się w ramach obu podstaw kasacyjnych.

Zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 uzasadnił zaniechaniem dokonania przez Sąd II instancji własnych ustaleń co do znamion przestępstw przypisanych funkcjonariuszom pozwanego, co skutkuje niepoddawaniem się orzeczenia kontroli kasacyjnej.

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej skarżący ten zarzucił:

- niewłaściwe zastosowanie art. 418 § 2 k.c. w zw. z art. 417 § 1 k.c. w danym brzmieniu, w sytuacji istnienia podstaw do dokonania takiej subsumpcji
- niewłaściwe zastosowanie art. 442 § 2 k.c. polegające na jego zastosowaniu w sytuacji istnienia podstaw do dokonania takiej subsumpcji.

Pozwany wniósł o wydanie wyroku reformatoryjnego oddalającego powództwo w całości, ewentualnie o wydanie wyroku kasacyjnego.

Każda ze stron skarżących w odpowiedzi na skargę kasacyjną strony przeciwnej wniosła o oddalenie skargi kasacyjnej przeciwnika i o zasądzenie na jej rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

W każdej z odpowiedzi na skargę kasacyjną zaprezentowano argumenty mające w zamierzeniu strony odpowiadającej negować zasadność zarzutów zgłoszonych w skardze kasacyjnej strony przeciwnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna powódki okazała się uzasadniona w części kwestionującej orzeczenie oddalające powództwo o odsetki ustawowe od kwoty 2.760.000 zł za okres od dnia 3 września 1997 r. do dnia 22 grudnia 2006 r.

Rację ma powodowa Spółka, że naruszeniem zasady pełnego naprawienia szkody (art. 361 § 2 k.c.) oraz określenia w pieniądzu w wysokości odszkodowania według cen z daty ustalenia odszkodowania (art. 363 § 2 k.c.) jest przyznanie odszkodowania wg. cen z daty wcześniejszej niż data doręczenia odpisu pozwu, a zasądzenie odsetek od tak ustalonej wysokości odszkodowania dopiero od daty doręczenia odpisu pozwu.

Tymczasem w judykaturze utrwalone jest stanowisko, że naprawienie szkody w pełnej wysokości następuje wówczas, gdy odszkodowanie wraz z odsetkami zostaje zasądzone od daty przyjętej jako właściwa dla zastosowania kryteriów wyceny wysokości szkody, a więc wg. cen z tej daty przyjętych za podstawę dokonania wyceny. W niniejszej sprawie Sąd Odwoławczy wyraźnie stwierdził, że szkoda powódki z tytułu utraty maszyn była wyceniona na dzień wyrządzenia szkody (s. 34 uzasadnienia), którą powódka poniosła w dacie sprzedaży egzekucyjnej jej maszyn, tj. we wrześniu 1997 r., bo już wówczas utraciła prawo ich własności.

Tymczasem odsetki za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego stanowią także minimalną rekompensatę doznanego uszczerbku wskutek pozbawienia m.in. prawa własności, które to odsetki niewątpliwie pełnią funkcję odszkodowawczą. Ten waloryzacyjny charakter odsetek uzasadnia zatem ich zasądzenie za okres poprzedzający doręczenie odpisu pozwu przy równoczesnym

ustaleniu wysokości zasądzonego odszkodowania według cen także z daty poprzedzającej to zdarzenie.

Taka sytuacja wystąpiła właśnie w niniejszej sprawie, a przepis art. 363 § 2 k.c. pozwala brać pod uwagę ceny bądź to z daty wyrządzenia szkody, bądź też z daty późniejszej, a zasądzone odszkodowanie ma zrekompensować poszkodowanemu poniesioną w określonej chwili szkodę, ale i jednocześnie nie prowadzić do jego nieuzasadnionego wzbogacenia (wyroki SN z dnia 18 kwietnia 2006 r., II CKN 605/00; 27 marca 2001 r. IV CKN 297/00; z dnia 24 maja 2007 r., II CSK 52/07).

Natomiast zasądzenie odszkodowania w wysokości określonej według cen z daty wyrokowania uzasadnia oczywiście przyznanie odsetek dopiero od tej daty. Przewidziana w art. 363 § 2 k.c. zasada nie wyłącza jednak ustalenia wysokości odszkodowania wg. cen z innej, wcześniejszej daty aniżeli data wyrokowania i zasądzenia go z odsetkami już od tej daty (wyrok SN z dnia 10 lutego 2000 r., II CKN 725/98, OSNC 2000/9/158).

Z mocy art. 455 k.c. świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania, a więc odsetki za opóźnienie należy co do zasady liczyć niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania (wyrok SN z dnia 21 lutego 1989 r. I CR 14/89, niepubl.), a nie niezależnie od otrzymania wezwania od poszkodowanego, jak to błędnie sugeruje strona powodowa w skardze kasacyjnej powołując się na bliżej niedoprecyzowaną właściwość zobowiązania do zapłaty odszkodowania przez Skarb Państwa.

Natomiast nie można odmówić racji skarżącej zarzucającej błędną wykładnię art. 455 k.c. przez przyjęcie, że wezwaniem do zapłaty jest dopiero doręczenie dłużnikowi odpisu pozwu, z pominięciem oceny innych zdarzeń w postaci innych zachowań wierzyciela.

Takim zdarzeniem, wymagającym jednak dokonania jurydycznej oceny w kontekście normy art. 455 k.c., było wszczęcie przed Trybunałem Arbitrażowym w Zurychu sprawy przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, zakończonej wydaniem wyroku wstępnego z dnia 22 sierpnia 2006 r. (k. 727-729 akt), potwierdzającego obowiązek wypłaty odszkodowania przez Rzeczpospolitą Polską odpowiednio

polskiej Spółce D. z tytułu sprzedaży w dniu 3 września 1997 r. określonych maszyn (pkt 6 wyroku Trybunału Arbitrażowego). Tymczasem Sąd Apelacyjny, przytoczył ustalenia Sądu I instancji dotyczące tego zdarzenia (s. 7 uzasadnienia), jednakże pominął je przy ocenie stosowania art. 455 k.c., kwalifikując jako wezwanie dłużnika przez poszkodowanego wyłącznie doręczenia odpisu pozwu (s. 32 uzasadnienia). W tym zakresie Sąd Najwyższy uznał zasadność zarzutu powódki błędnej wykładni art. 455 k.c., co skutkowało koniecznością uchylenia wyroku w części oddalającej powództwo o zapłatę odsetek od kwoty 2.760.000 zł za okres poprzedzający doręczenie odpisu pozwu. Natomiast nie ma racji powódka usiłując kwalifikować jako wezwanie dłużnika do zapłaty wszczęcie postępowania sądowego o stwierdzenie nieważności umowy sprzedaży maszyn powódki, jak również postępowania administracyjnego i sądownoadministracyjnego w przedmiocie nieważności decyzji administracyjnych, ponieważ bezpośrednim celem tych postępowań nie było rozstrzygnięcie o żądaniu powódki w przedmiocie świadczenia pieniężnego.

Niezasadne okazały się również zarzuty powódki kwestionujące przyjęcie przez sąd braku podstaw do uwzględnienia w ramach wysokości odszkodowania kwoty podatku VAT (s. 33-34).

Zasadnie uznał Sąd odwoławczy, że w procesie o zapłatę odszkodowania Sąd szacuje szkodę, a nie cenę sprzedaży maszyn (s. 34), a zapłata odszkodowania nie jest czynnością podlegającą opodatkowaniu VAT (s. 33). W judykaturze uznano wcześniej, że nawet cena (a więc nie odszkodowanie) nie obejmuje podatku VAT, jeżeli umowa nie przewiduje jako elementu ceny tego podatku (wyrok SN z dnia 23 stycznia 1998 r. I CKN 429/97, OSNC 1998/9/139; wyrok SN z dnia 23 marca 2004 r., V CK 358/03, niepubl.).

W tym stanie rzeczy skarga kasacyjna powódki zasługiwała na uwzględnienie jedynie w części zaskarżającej oddalenie powództwa o zapłatę odsetek za okres poprzedzający doręczenie odpisu pozwu.

Skarga kasacyjna pozwanego Skarbu Państwa nie zasługiwała na uwzględnienie.

Nietrafnym okazał się zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. uzasadniony brakiem poczynienia ustaleń co do znamion przestępstwa przypisywanego funkcjonariuszom pozwanego. Sąd Apelacyjny poczynił, zwłaszcza na s. 29-30 uzasadnienia wyroku, dostateczne w tym przedmiocie ustalenia, a jego motywy w tej materii są jasne i pozwoliły Sądowi Najwyższemu na samodzielne zrekonstruowanie motywów, którymi kierował się Sąd drugiej instancji w kwestii oceny przestępczego charakteru działania funkcjonariuszy pozwanego, wobec których postępowanie zostało umorzone wskutek przedawnienia karalności ich czynu (por. postanowienie SN z dnia 22 maja 2013 r., III CSK 293/12, OSNC 2013/12/148).

Również zarzuty naruszenia prawa materialnego ze skargi kasacyjnej pozwanego okazały się nieusprawiedliwione, ponieważ do oceny odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody związane ze zdarzeniami powstałymi przed dniem 17 października 1997 r. należy stosować przepisy art. 417-421 k.c. (wyrok SN z dnia 9 stycznia 2013 r. III CSK 53/12, niepubl.).

Zarzut naruszenia art. 418 § 2 k.c. w zw. z art. 417 § 1 k.c. w dawnym brzmieniu przez ich niezastosowanie w sytuacji istnienia podstaw do dokonania takiej subsumpcji okazał się nietrafny, ponieważ Sąd Apelacyjny na s. 27-29 uzasadnienia zaskarżonego wyroku, obszernie wyjaśnił wystąpienie w stanie faktycznym przesłanek właśnie uzasadniających zastosowanie art. 417 k.c. w dawnym brzmieniu. Zarzut niedokonania zatem takiej subsumpcji należało ocenić jako nieusprawiedliwiony.

Z kolei zarzut naruszenia art. 442 § 2 k.c. sformułowany został w niezrozumiały sposób, ponieważ kwestionuje on zastosowanie tego przepisu „... w sytuacji istnienia podstaw do dokonania takiej subsumpcji”.

Z uzasadnienia skargi kasacyjnej na s. 8 wynika dopiero, że w przedmiocie oceny przedawnienia roszczenia Sąd powinien zastosować art. 442¹ § 2 k.c., a więc przewidujący 20-letni termin przedawnienia roszczenia. Jednakże sam skarżący przyznaje, że roszczenie powódki nie było przedawnione nawet na podstawie zastosowanego art. 442 § 2 k.c. (s. 8 skargi), a więc w tej kwestii aprobuje

w istocie ocenę prawną Sądu Apelacyjnego. Zastosowanie zatem przepisu art. 442¹ § 2 k.c. przewidującego obecnie dwukrotnie dłuższy termin przedawnienia, skutkowałoby więc tym bardziej uznaniem roszczenia powódki za nieprzedawnione.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy uwzględnił w części skargę kasacyjną strony powodowej na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a skargę tę w pozostałej części oraz w całości skargę kasacyjną pozwanego oddalił na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

kc

jw